

om vad som står i den; så varför i stället låtsas som om texten utsäger något helt annat än vad som faktiskt står i den?

Detta är en företeelse som jag har förundrat mig över i årtionden: somliga människor tycks inte kunna läsa den text de har framför sig; vad de läser är i stället sina egna slumpmässiga associationer inför texten.

Ännu mer förbryllande är detta: somliga gör hackmat av en meningsmotståndares text för att kunna ta avstånd från den. Detta är i varje fall begripligt, om än inte alltid ursäktlig. Men Nordling försöker tydligen göra hackmat av Ayn Rand för att kunna hålla med henne. Vad är vitsen med det?

(Han vill också gärna ge henne en farbroderlig klapp på axeln: "om du bara varit lika smart som jag, skulle du nog formulerat dig annorlunda". Men sådana axelklappar får allt komma från Aristoteles för att vara intressanta.)

Nordling menar att meningsmotsätt-

ningen oss emellan grundar sig på "olika uppfattningar om vad egoism egentligen är" (min kursivering). Min uppfattning låter sig mycket lätt sammanfattas: egoism är "omsorg om ens egna intressen, bottande i insikten att ens eget liv är ett självändamål". Nordlings uppfattning tycks vara att egoism kan vara vilken som helst av femtioelva olika saker; att den i själva verket är som det bekanta molnet i *Hamlet*: först en kamel, sedan en vessla, till sist en valfisk. Men detta är mer än en oenighet om egoismens natur; det är en oenighet om det mänskliga språkets och allmänbegreppens natur. Har våra ord överhuvudtaget någon bestämd betydelse – eller skifta de ideligen innebörd, som molnen skiftar form? Har våra begrepp några referenter i verkligheten – eller är de bara nycker och påfund och hugskott?

Den ena av dessa båda uppfattningar leder till meningsfull kommunikation mellan människor.

Den andra leder till struntprat.

DANNE NORDLING:

Egoism är mer än ofarligt egenintresse

Per-Olof Samuelsson replikerade ursprungligen på min artikel "Anti-egoismens två dimensioner" i SvT 6/89. I den visade jag att det som i vanligt språkbruk betecknas som altruism, solidaritet, oegennyttia, osjälviskhet etc (anti-egoism) i själva verket består av två skilda egenskaper. Den ena kallade jag *genuin*

altruism som jag definierar som en vilja att gynna andra (genom att avstå från egna fördelar) utan att tjäna på det själv – inte ens på lång sikt. Den andra kallade jag *rationell solidaritet* som jag definierar som en vilja att gynna andra etc för att genom "samarbete" också tjäna på det själv.

Av detta synes följa att respektive motsatt beteende borde kallas egoistiskt i vanligt språkbruk. En fortsatt undersökning av "egoistiskt" beteende visar att man kan urskilja tre eller fyra huvudvarianter av egosim: en eller möjligen två som motsats till altruism och två som motsats till solidaritet. Låt oss börja med att konkret exemplifiera Ayn Rands och Samuelssons "egoism" som för det första har betydelsen att inte vara kategoriskt självupppoffrande.

Om man inte är altruist i den stränga meningen att det är ens "plikt" att offra sig själv eller sina vitala intressen kan man möjligen kallas egoist. Jag tycker dock att detta strider mot allmänt språkbruk. En sådan terminologi kan kanske duga åt präster, kommunister och anhängare av Kants morallära. Vi kan t ex se detta i attityderna till hur man delar en kaka.

Enligt Kant och Jesus skall man osjälvviskt dela kakan så att man inte får någon bit själv (en strikt följd av det kategoriska imperativet resp gyllene regeln). Delar man så att man själv får en lika stor bit som alla andra är man däremot en egoist enligt Samuelsson: man har tillvaratagit sina egna intressen (både omedelbart och med tanke på framtida kakdelningar när någon annan håller i tårtspaden). Men de flesta torde nog uppfatta en upplysning om att kakdelaren handlat egoistiskt som att denne kapat åt sig en extra stor bit för sig själv. Enligt Samuelssons uppenbart för trånga definition av egoism kan man alltså tänka sig en delning som är egoistisk men samtidigt rättvis!

Någon term för en delning som otillbörligt gynnar en själv mer än andra finns inte kvar för Samuelsson. Problemet med ogina människor tycks inte alls existera

för honom. Denna typ av själviskhet betraktar han som ett propagandaknep och ingenting verkligt. Eller också är detta "ond" själviskhet som inte har något med Egoismen med stort E att göra. Samuelssons framställning är oklar på den punkten.

Alla människor med någon livserfarenhet vet att det finns själviska människor av det ogina slaget. Denna motsats till altruism kallas också i vanligt språkbruk för egoism. Att utesluta denna egenskap från beteckningen egoism är rent nonsens: alla som jag testat Samuelssons definition på har protesterat våldsamt. En "frikostig egoist" är ett *contradiktio in adjekto*. "Stickspåret" är i själva verket den ena huvudlinjen i egoismen.

Den andra huvudlinjen är motsatsen till rationell solidaritet. Först har vi varianten som innebär egoism på andras bekostnad: någon vill gynna sig själv genom att skada andra (ta ifrån dem något värdefullt). Detta kan ske genom hänsynslös rovgirighet eller skrupelfri oärlighet. Denna typ av egoism förordade inte Ayn Rand – givetvis kan hon inte heller ha varit omedveten om problemet även om P-O Samuelsson antyder motsatsen.

Den andra varianten är egoism på bekostnad av det gemensamma bästa. En välorienterad läsare av min första artikel vet att jag syftar på ett exakt spelteoretiskt begrepp och inte på någon meningslös "ljudräcka". Om man vill yttra sig offentligt om olika aspekter av egoismen borde man också veta så mycket att "det gemensamma bästa" avser övre vänstra rutan i Pay-off-matrisen för *prisoner's dilemma*. Att Rand vänt sig mot altruisternas oärliga förkunnelse att det gemensamma bästa förutsätter självupppoffring från

vissas sida har ingenting att göra med den faktiska existensen av *rationell solidaritet*.

Förvisso finns det gemensamma fördelar med samarbete. Men det finns också ensidiga fördelar genom att svika ett inlett samarbete. Det är orimligt att hävda att Rand inte skulle ha förespråkat lojalt, ömsesidigt profitabelt samarbete därför att "det gemensamma bästa" inte skulle existera. Mitt klargörande att hon inte förordade egoism på samarbetets bekostnad betyder därför att hon *inte* företrädde uppfattningen att man skall vara illojal, osolidarisk, snyltare, "free rider" etc. Spelteoretiskt skall man rimligen enligt Rand följa en s k "snäll strategi" som inte är först med trolöshet, men väl straffar sådan.

Mitt syfte har varit att utveckla ett begreppssystem kring problemkomplexet egoism versus altruism med större intensionsdjup än i det allmänna språkbruket och i lexikaliska definitionsförsök men som ändå ansluter sig till dessa. Eftersom Ayn Rand marknadsförs som en filosof som förordade egoism har jag relaterat hennes syn på egoismen till mitt system. Då framkommer att hennes syn dels är ofullständig, dels stridande mot allmänt språkbruk. Jag hävdar nämligen att termen egoism i allmänt språkbruk har som konnotation (betydelseinnehåll) ett oupplyst, ogint egenintresse utan skrupler inför de skador som dess genomdrivande vållar andra. Denna konnotation erkände också Rand i princip.

Att egoism "egentligen" skulle betyda ett välförstått, ofarligt egenintresse är lika hopplöst att hävda som att ordet "stank" egentligen skulle betyda "doft" och att det bara är moraliskt illvilliga personer som försökt ge ordet stank pejorativa associationer av dålig lukt. Man behöver inte vara en Aristoteles för att ens kritik av Ayn Rand på den punkten skall framstå som intressant och välgrundad.

Ayn Rand förordade rationell egennytta (rationell solidaritet) och *inte* egoism i gängse anstötlig mening. Jag kan inte se att mitt påpekande av detta innebär att jag gjort hackmat av hennes idéer. Det behövs en motvikt till offermoralens förespråkare även om Rands tänkande varit bristfälligt på vissa punkter. Användningen av etiketten "egoism" har förvisso en provocerande kraft men bidrar enligt min uppfattning till att i onödan stöta bort många presumtiva anhängare. P-O Samuelsson tar på sig ett tungt ansvar när han så envetet vidhåller denna för Rands popularitet så destruktiva uppfattning om egoismen.

Mitt tidigare (i SvT nr 3) utlovade utförliga svar på Samuelssons tolvsidiga angrepp i Objektivistisk skriftserie har han efter drygt två månaders betänketid kommit fram till att han inte orkar besvara. Därför avser han att inte heller publicera mitt inlägg, vilket uppenbarligen är ytterligare ett belägg för svagheten i hans ståndpunkter.